

Lausunto

Perustuslakivaliokunta on pyytänyt minulta lausuntoa kansanaloitteesta kansanäänestyksen järjestämisestä EU:n elpymispaketista (KAA 6/2020 vp). Esitän lausuntonani kunnioittaen seuraavaa.

Perustuslain 53.1 §:n mukaan ”neuvoo-antavan kansanäänestyksen järjestämisestä päätetään lailla, jossa on säädettävä äänestyksen ajankohdasta ja äänestäjille esitettävistä vaihtoehdoista”. Perustuslaissa ei ole säännöksiä asioista, joista kansanäänestys voidaan järjestää. Myöskään perustuslakia koskevassa hallituksen esityksessä 1/1998 vp ei ole määritelty asioita, joista neuvoo-antava kansanäänestys voidaan järjestää. Esityksen perusteluosasta kuitenkin ilmenee selvästi, että neuvoo-antavanakin kansanäänestys on tarkoitettu poikkeukselliseksi järjestelyksi. Kansanäänestystä koskevan perustuslain säännöksen perusteluissa todetaan, että ”Suomen valtiollinen järjestelmä perustuu olennaisilta osin edustuksellisen demokratian varaan”. Perustelujen mukaan ”tätä ilmentää 2 §:n säännös, jonka mukaan valtiovalta Suomessa kuuluu kansalle, jota edustaa valtiopäiville kokoontunut eduskunta”. Neuvoo-antaa kansanäänestystä luonnehditaan edustuksellisen demokratian täydennykseksi.

Kansanäänestystä koskevan perustuslain säännöksen voimassa ollessa – aiempi säännös oli hallitusmuodon 22a §:ssä – neuvoo-antava kansanäänestys on järjestetty vain kerran, syksyllä 1994, jolloin äänestyksen kohteena oli Suomen liittyminen Euroopan Unioniin. Myös tämä osoittaa neuvoo-antavan kansanäänestyksen poikkeuksellista ja edustuksellista demokratiaa täydentävää asemaa perustuslain mukaisessa poliittisessa järjestelmässä.

Uusi EU:ta koskeva neuvoa-antava kansanäänestys voisi olla perusteltu, jos EU:n luonne olisi muuttumassa olennaisesti ja tavalla, jota syksyllä 1994 ei voitu ennakoita ja jota tuolloin järjestetyn kansanäänestyksen EU-jäsenyydelle antama legitimaatio ei kata. Elvytysväline ja sitä koskevat rahoitusjärjestelyt ovat poikkeuksellisia ja tilapäisiä järjestelyjä, joita perustelee SEUT 122 artiklan ilmentämä solidaarisuusperiaate. Ne eivät merkitse sellaista olennaista ja ennakoimatonta muutosta EU:n luonteeseen, joka perustelisi uuden neuvoa-antavan kansanäänestyksen järjestämistä.

Sysmässä 18.2.2021

Kaarlo Tuori